

Hrvatski radnik

U ZLATNO DOBA TITOVA SOCIJALIZMA

Nacional iz zbornika
**'Stvaranje socijalističkog
čovjeka'** donosi ulomak
autora **Igora Stanića** o
pulskom brodogradilištu
'Uljanik' 60-ih godina kao
primjer toga kako se kroz
jugoslavenski politički
sustav trebao izgraditi
novi socijalistički
radnik-samoupravljač

Brodogradilište Uljanik nastalo je daleke 1856. kada je car Franjo Josip I. položio kamen temeljac pomorskog arsenala koji je trebao služiti za potrebe Austro-Ugarske ratne mornarice. Ono je od početka bilo i ostalo mjestom zaposlenja velikog broja radnika različitih porijekla, nacionalnosti, jezika i kvalifikacijskog stupnja, ali i s jednom zajedničkom značajkom. Svi su oni generacijama bili poznati pod nazivom arsenaloti ili u nešto suvremenijem vremenu uljanikovci, odnosno radnici brodogradilišta Uljanik. Također, Uljanik je u svojoj povijesti, kao i grad u kojem se nalazi, imao svojih uspona i padova, ali uvijek je bio iznimno važan motor gospodarstva i izvor zaposlenja velikom broju radnika iz Pule i njena zaleđa. Nakon Drugog svjetskog rata započelo je obnavljanje brodogradilišta koje je stradalo u savezničkim bombardiranjima, a usporedo s time započelo je i punjenje Uljanika novim radnicima koji su nadomještali one bez kojih je brodogradilište ostalo zbog ratnih stradanja ili pak zbog poratnog egzodusa. Postojećem malobrojnom kontingentu industrijskih radnika, koji su se u međuratnom razdoblju isticali izrazito razvijenom klasnom svijesću te su predstavljali glavni dio radničkog pokreta u Puli, trebalo je pridodati nove radnike. Glavni izvor radne snage u brodogradilištu već su tradicionalno predstavljali stanovnici Pule i ponajviše žitelji okolnih sela iz pulskog zaleđa. Kao i u mnogim drugim industrijskim dijelovima Jugoslavije u poratnim je godinama započelo zapošljavanje nove radne snage koja je tek trebala postati radnicima i u kvalifikacijskom i u klasnom smislu. U narednim je godinama Uljanik popunjavao svoje redove stalnim zapošljavanjem te je prema statističkim podacima iz 1947., kada je brodogradilište ponovno započelo s radom, imao 168 zaposlenih radnika, 1950. oko 2.300 radnika, 1960. oko 4.000, a deset godina kasnije 5.900 kada se broj radnika i dalje povećava pa je sredinom 1980-ih Uljanik zapošljavao oko 7.500 radnika.

NAKON UVOĐENJA SAMOUPRAVLJANJA u Jugoslaviji ono je uvedeno i u brodogradilištu Uljanik krajem listopada 1950. kada je održana prva sjednica Radničkog savjeta na kojoj su prisustvovali svi zaposleni u brodogradilištu. Pedesetih je samoupravljanje u brodogradilištu prolazilo kroz svoje prve razvojne faze gdje je djelovao jedan Radnički savjet na razini cijeloga Uljanika te je u tome razdoblju izabrano ukupno osam saziva Radničkog savjeta i jedanaest saziva

TITO U ULJANIKU 1952. s brodograditeljima koji su sagradili brod 'Galeb' kojim je jugoslavenski predsjednik putovao po cijelom svijetu, uglavnom promovirajući svoju političku ideju o Pokretu nesvrstanih

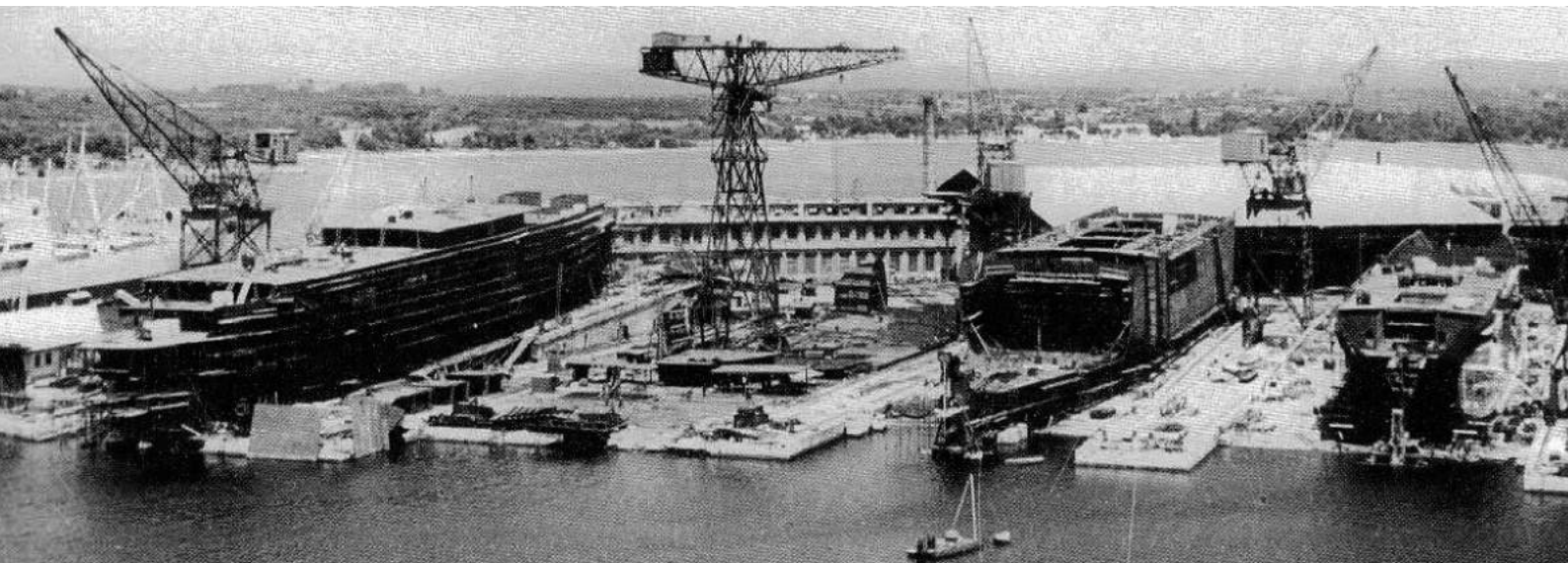
Nakon uvođenja samoupravljanja u Jugoslaviji ono je uvedeno i u brodogradilištu Uljanik krajem listopada 1950. kada je održana prva sjednica Radničkog savjeta na kojoj su prisustvovali svi zaposlenici

FOTO: MONOGRAFIJA ULJANIK

Upravnog odbora kroz koje je prošao popriličan broj radnika. Neovisno o broju članova samoupravnih tijela prvih deset godina samoupravljanja u Uljaniku karakterizira proces uhođavanja i traženja najboljih modela za funkcioniranje i koordinaciju RS-a i UO-a.

Početkom 1960-ih u samoupravnoj strukturi Uljanika dogodile su se brojne promjene koje su trebale imati karakter daljnje decentralizacije i širenja upravljačkih prava. Prva se dogodila 1961. kada su UO i sindikalna podružnica brodogradilišta predložili donošenje odluke o osnivanju pogonskih radničkih savjeta (PRS). U ožujku 1961. RS prihvatio je Pravilnik za rad pogonskih radničkih savjeta prema kojemu je i dalje na razini brodogradilišta djelovao Centralni radnički savjet (CRS), dok je svaki PRS upravljao svojim pogonom i za rad odgovarao CRS-u. Prvi PRS-ovi osnovani su u Brodoodjelu, Strojgrađevnom, Brodopremnom i Elektroodjelu, a kasnije se u biltenima spominju kao Savjeti radnih jedinica (SRJ) te je njihov broj povećan već od 1964. kada su se birali i u Odjelu kapitalne izgradnje, Nabavnom sektoru, Konstrukcijskom odjelu, Prodajnom sektoru, Kadrovskom sektoru i Restoranu. Ovom promjenom povećao se broj samoupravnih tijela unutar brodogradilišta kojim se nastojalo proširiti samoupravljanje na cijeli radni kolektiv. Druga velika promjena dogodila se 1964. kada je u skladu s Ustavom iz 1963., prozvanim poveljom samoupravljanja, usvojen Osnovni zakon o izboru radničkih savjeta i drugih organa upravljanja u radnim organizacijama. Među brojnim novostima isticala se odredba kojom je bilo određeno da se RS-i biraju na dvije godine na način da se

U BRODOGRADILIŠTU ULJANIK početkom 1947. radilo je 168 radnika, a njihov se broj konstantno povećavao i sredinom 1980-ih narastao na 7.500 zaposlenika

FOTO: BILTEN ULJANIK, BROJ 4-5, 1961.

TITO JE U VIŠE NAVRATA posjećivao pulsko brodogradilište, a tijekom posjeta Uljaniku 1961. zanimao se i za to kako u praksi funkcionira ideja jugoslavenskog samoupravnog socijalizma

svake godine birala polovica od ukupnog broja članova RS-a, pri čemu se nikoga nije smjelo uzastopce birati. Ova odredba značila je kontinuitet u radu Radničkog savjeta i stalnu rotaciju članova te je zasigurno doprinosila kvaliteti samoga rada tog tijela. Također, sindikalna organizacija, za razliku od prijašnjih godina, više nije samostalno predlagala kandidate za samoupravna tijela, nego su joj se priključili i zborovi radnih ljudi koji su mogli podnositi kandidatske liste. No, unatoč tomu sindikalne su organizacije i dalje imale veliku ulogu u pripremi i provođenju samih izbora. Radnički savjet i dalje je birao Upravni odbor na jednu godinu, ali pri tomu je vrlo značajna bila odredba kojom se ukinulo pravilo da tri četvrtine članova UO-a čine radnici iz neposredne proizvodnje. Ovo je bilo značajno za samo funkcioniranje radničkog samoupravljanja i za položaj pojedinca u samoupravnim tijelima jer je time bio otvoren ulaz u Upravni odbor stručnom i profesionalnom kadru. Izbori za RS i UO odvijali su se početkom godine nakon donošenja završnog računa, a raspisivao ih je Radnički savjet koji je i imenovao izbornu komisiju i biračke odbore.

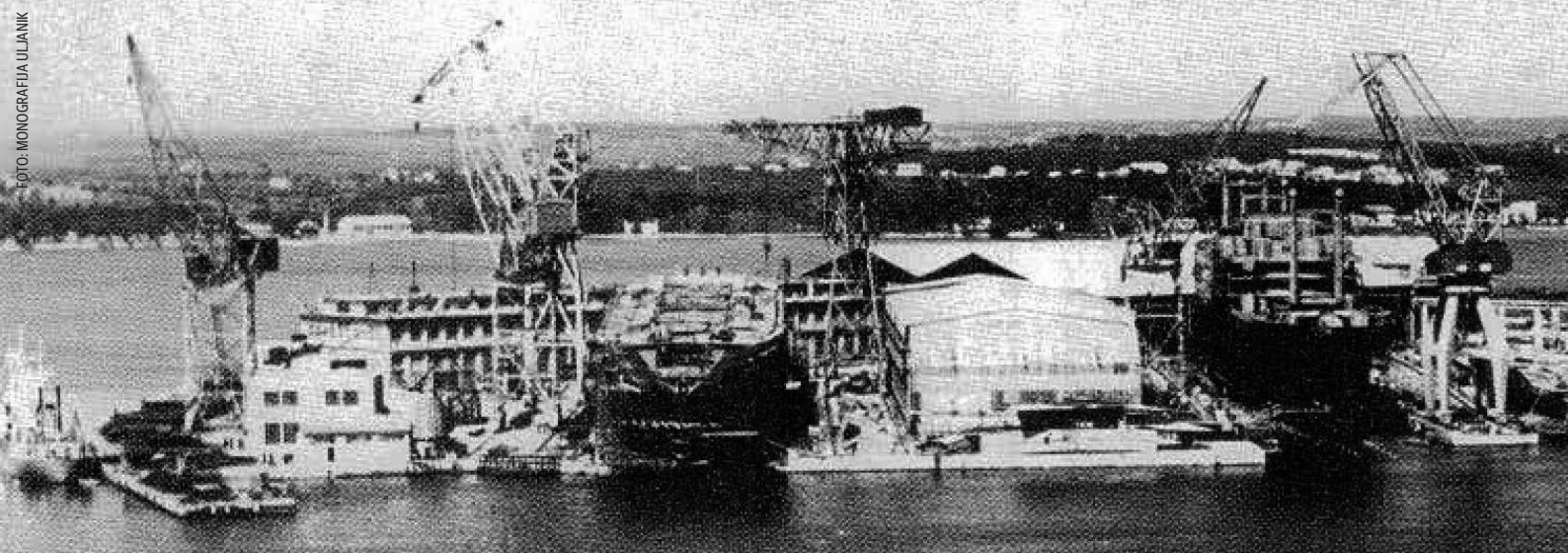
Samoupravljačka je struktura u Uljaniku 1960-ih obuhvaćala poprilično razgranatu mrežu samoupravnih tijela koja su pokrivala cijelo poduzeće, a činili su je Centralni radnički savjet, Upravni odbor CRS-a (RS-a), pogonski radnički savjeti ili savjeti radnih

jedinica, pojedine komisije RS-a i UO-a i na kraju zborovi radnika. Također, iako rukovodstvo poduzeća formalno nije bilo dio samoupravljačkih tijela, ipak je predstavljalo važan dio upravljačke strukture te je imalo poprilično jak utjecaj na funkcioniranje samoupravljanja. Njima treba pridodati i društveno-političke organizacije u Uljaniku i to organizaciju Saveza komunista u poduzeću i Tvornički odbor sindikata (TOS) koji su također imali velik utjecaj na samoupravljačku praksu. Dodaju li se ovom još izbori za RS, UO i SRJ, potom konstituiranje samoupravnih tijela, zatim njihov rad, a nakon toga izvještavanje ostalih članova kolektiva o zaključcima, dobiva se cjelokupan, iznimno složen i razgranat sustav samoupravljanja u Uljaniku.

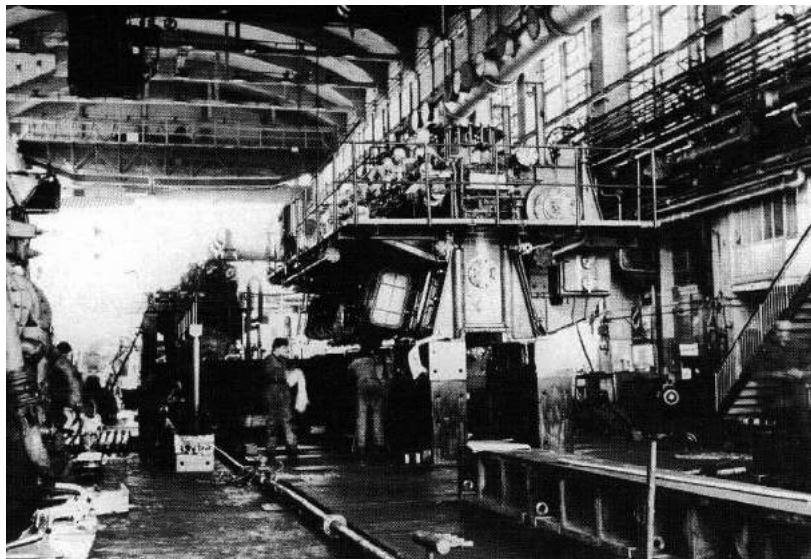
Važno mjesto u tom sustavu pripadalo je Tvorničkom odboru sindikata u brodogradilištu koji je, pored osnovnih i jednako značajnih zadataka koji spadaju u područje sindikalne djelatnosti, imao važnu ulogu u ideološko-odgojnom radu te je utjecao na izgradnju socijalističkog radnika. U tomu je upečatljivo bilo aktivno sudjelovanje sindikata u samoj radnoj organizaciji, prvenstveno u radu samoupravnih tijela, pripremi izbora za radničke savjete i upravni odbor te predlaganju kandidata za samoupravna tijela. Sudjelovanje

Prvih deset godina samoupravljanja u Uljaniku karakterizira proces uhodavanja i traženja najboljih modela za funkcioniranje Radničkog savjeta i Upravnog odbora

na usavršavanju rada RS-a i UO-a te mobilizaciji radnika za sudjelovanje u funkcioniranju tih tijela ističe se kao najvažnija obaveza TOS-a. Zadaci kojima se trebala baviti sindikalna podružnica dobrim su se dijelom poklapali i s pitanjima koja su trebali rješavati RS i UO, a to je ponekad bilo korisno, međutim postojala je opasnost od poistovjećivanja sindikata s RS-om i potiskivanjem radnika unutar toga tijela, osobito u prvom desetljeću samoupravljanja. Tvornički je odbor sindikata veliku pozornost posvećivao izboru radničkih savjeta, odnosno pripremi izbora te sudjelovanju u predlaganju kandidata. O tome svjedoči zajednička sjednica društveno-političkih organizacija na kojoj se između ostalog raspravljalo i o izborima za radničke savjete 1962. gdje je istaknuto kako pred njima stoje veliki zadaci s obzirom na to da su se te godine pored Centralnog radničkog savjeta birali i pogonski radnički savjeti. Zaključeno je kako bi se trebalo voditi računa koga se bira u ta tijela te da bi trebalo nastojati birati mlade radnike, stručnjake i žene. Naglasio je to sredinom 1960-ih i novoizabrani predsjednik TOS-a Mirko Đerđa, visokokvalificirani traser koji je u vezi s razvojem samoupravljanja istaknuo kako sindikat treba

GLAVNI IZVOR RADNE SNAGE u brodogradilištu tradicionalno su bili stanovnici Pule i sela iz pulskog zaleđa

ŠEZDESETIH GODINA kroz rad Radničkog savjeta pulskog brodogradilišta prošlo je oko 450 radnika, uglavnom iz neposredne proizvodnje, a u Upravni odbor birani su rukovoditelji

nastojati na tome da u Radnički savjet budu birani najkvalitetniji kadrovi te je dodao da bi u suradnji s Uljanikovim Centrom za izobrazbu kadrova trebalo organizirati seminare za članove RS-a na kojima bi slušali o osnovama iz ekonomije, poslovanja i organizacije poduzeća. Organiziranje seminara na kojima bi se članovi samoupravnih tijela osposobljavali za upravljanje predstavljali su također jedan od zadataka Tvorničkog odbora sindikata kojem su posvećivali pozornost. Usto, iz izvještaja o radu sindikalne organizacije u vezi s radničkim samoupravljanjem vidljivo je da je sindikat na tom polju radio na analiziranju rada samoupravnih tijela te je potom nastojao rješavati probleme u njihovu radu organizirajući seminare za samoupravljače. No, čini se kako takva predavanja nisu bila pretjerano uspješna s obzirom da je prisutnost članova Radničkog savjeta, za koje su predavanja i bila organizirana, bila polovična.

U ostvarivanju ciljeva sindikata, osobito u izgrađivanju novog socijalističkog radnika trebao je poslužiti tisak, i to prvenstveno tvornički tisak koji je pomagao "sindikalnim organizacijama u njihovom nastojanju da izgrade socijalistički lik radnog čovjeka". Preko tvorničkih listova mnogi su radnici prvi put došli u susret s tiskom uopće, a mnogima je to bio i jedini materijal za čitanje. Tvorničke su novine, koje su bile u raznim oblicima, predstavljale važno sredstvo informiranja, osobito u vezi sa samoupravljanjem, društvenim standardom, poslovanjem poduzeća, radnim zakonodavstvom i svim ostalim važnijim pitanjima. S obzirom na namjenu i bogat sadržaj tvorničke novine predstavljaju nezaobilazan izvor za proučavanje radničke klase u socijalizmu, osobito ako je tema istraživanja studija slučaja pojedine radne organizacije. U informiranju svojih radnika brodogradilište je Uljanik imalo poprilično plodnu produkciju tvorničkih novina koje su uljanikovce obavještavale o problematici vezanoj za radna mjesta, sjednice RS-a i UO-a te njihove zaključke, društveni standard, stambenu problematiku, slobodno vrijeme, radničke aktivnosti izvan radnog mjesta, obrazovanje te brojne druge teme. Ove su tiskovine od velike važnosti za poznavanje povijesti brodogradilišta u socijalističkom razdoblju. Njihovi glavni zadaci opisani su u prvom broju biltena Uljanik gdje se ističe njegov cilj, a to je da se svaki član brodogradilišta, čitajući ga,

upozna s najvažnijim gospodarskim problemima poduzeća te da "prateći političke članke i članke iz života društvenih organizacija, u potpunosti shvati svu veličinu i značaj ostvarenja našeg današnjeg socijalističkog uređenja". Cilj rada sindikata na jačanju i proširivanju samoupravljanja bio je da svaki radnik "postane u pravom smislu riječi proizvođač i upravljač", a unutar TOS-a bili su svjesni da je to dugotrajan zadatak koji će završiti kada taj cilj bude ostvaren. Tvornički odbor sindikata isticao je kako je njihova dužnost omogućiti svakome "članu radne zajednice da se izjasni o pitanjima kojim se kreira osnovna politika poduzeća" da bi na taj način sam utjecao na svoj položaj. No, postavlja se pitanje u kolikoj su mjeri ostvareni ovi ciljevi sindikata, odnosno u kojem su opsegu radnici izgrađeni kao proizvođači i upravljači u Uljaniku 1960-ih godina.

PRAKSA KAO "NAJBOLJI SEMINAR ZA ČLANOVE RADNIČKIH SAVJETA"

Sindikati su u svome radu organizirali brojne tečajeve i seminare za obrazovanje radnika, posebno s namjerom približavanja ekonomske problematike članovima radničkih savjeta. No, puko pohađanje takvih predavanja nije bilo dovoljno da bi radnici u kratkom vremenu, ako su uopće i bili zainteresirani, savladali složenu problematiku upravljanja. Oni su na seminarima dobivali samo određena osnovna znanja koja su naknadno trebali nadograđivati u radu kao članovi samoupravnih tijela. Upravo iz tih razloga čini se da je svakodnevna praksa samoupravljanja ipak bila najbolja škola u kojoj su se članovi radničkih savjeta osposobljavali za obavljanje svojih upravljačkih zadataka. Prema tome, sama praksa samoupravljanja trebala je i najviše doprinijeti izgradnji novoga socijalističkog radnika, odgovornog proizvođača i upravljača. Radničko samoupravljanje nije bilo samo rad RS-a i UO-a, nego je riječ o cijelom mehanizmu koji je trebao funkcionirati i koji je u konačnici činio samoupravno poduzeće. U sklopu njega s jedne su se strane nalazila samoupravna tijela, a s druge strane bilo je pozicionirano funkcioniranje tog mehanizma koje se odnosilo na cijeli samoupravni ciklus, od izbora, preko pripremanja i održavanja sjednica, donošenja zaključaka te na kraju raspisivanja novih izbora. Upravo tim praktičnim i aktivnim radom članovi samoupravnih tijela trebali su stjecati zajedničko iskustvo koje je skupa sa svime što se nadograđivalo oko njega trebalo poslužiti stvaranju zajedničke samoupravljačke svijesti među radnicima. U tome im je trebala poslužiti i sama spoznaja da su oni vlasnici sredstava za proizvodnju, što im je bilo zajamčeno Zakonom o samoupravljanju. Radničkim samoupravljanjem i svim njegovim reformama trebala je biti ostvarena Marxova i Engelsova ideja o predaji tvornica radnicima na upravljanje, koju su oni trebali ostvarivati preko svojih predstavnika u radničkim savjetima i upravnim odborima. Preuzimanjem sredstava za

proizvodnju u svoje ruke i odlučivanjem o rezultatima svojega rada radnici su se trebali osloboditi od otuđenja, a upravljanjem poduzećem trebali su se razvijati kao svestrani proizvođači i upravljači. Upravo je zbog toga izgrađivanje socijalističkog radnika-samoupravljača u velikoj mjeri ovisilo o praksi samoupravljanja, odnosno o aktivnom sudjelovanju radnika u upravljanju poduzećem putem radničkog savjeta.

'STVARANJE SOCIJALISTIČKOG ČOVJEKA' zbornik je znanstvenih radova više autora koji je uredio Igor Duda, a izdavač je Srednja Europa. Zbornik je nastao kao rezultat istoimenog znanstvenog projekta

U informiranju svojih radnika Uljanik je imao poprilično plodnu produkciju tvorničkih novina koje su radnike obavještavali o svemu važnom za poslovanje brodogradilišta

KNJIGA

FOTO: IZVOR: BILTEN ULJANIK, BROJ 39, 1984.

PROVODITELJI IDEJE SAMOUPRAVNOG SOCIJALIZMA
u Jugoslaviji naglašavali su da u savjetima i odborima koji upravljaju tvornicama mora biti zastupljeno što više mladih i žena

Od uvođenja samoupravljanja do 1964. Radnički savjet i Upravni odbor birali su se svake godine i mandat im je trajao jednu godinu. Nakon 1964. RS birao se na dvije godine, s time da se svake godine mijenjala polovica članova, dok je UO i dalje birao RS i to na jednu godinu. No prije samih izbora, nakon što bi

Radnički savjet raspisao nove izbore, zakazali bi se zborovi radnika na kojima su se po pojedinim izbornim jedinicama predlagali kandidati za Radnički savjet. Izbori su se održavali u pravilu u prvoj polovici godine kada su u svečanu tonu po izbornim jedinicama u brodogradilištu radnici birali svoje predstavnike za CRS i SRJ. Tako je primjerice 1968. u jedanaest izbornih jedinica brodogradilišta na izbore izišlo 4.436 radnika, što je činilo 89,18 % upisanih birača te su izabrali 25 članova koji su trebali zamijeniti polovicu Radničkog savjeta i 92 člana za Savjete radnih jedinica. U izvještaju o održanim izborima naglašeno je kako su ovoga puta "u organe upravljanja 'Uljanika' izabrani uglavnom provjereni i sposobniji članovi kolektiva - najbolji radnici i rukovodioci". Šezdesetih je kroz rad Radničkog savjeta prošlo otprilike 450 radnika, dok je u UO bilo izabrano oko 100 članova. Pridodaju li se njima i članovi savjeta radnih jedinica, broj radnika koji su bili zahvaćeni samoupravljanjem još je veći. Radnički savjeti sastojali su se od radnika iz neposredne proizvodnje, za razliku od upravnih odbora u koje su se, osobito nakon 1964., uglavnom birali članovi iz stručnog i rukovodećeg kadra. Nakon provedenih izbora na prvoj sjednici RS-a Izborna je komisija podnosila izvještaj o održanim izborima, verifikacijska je komisija potvrđivala mandat izabranim članovima RS-a, zatim se birao predsjednik Radničkog savjeta i njegov zamjenik, a potom i Upravni odbor te po potrebi pojedine komisije. Time je novoizabrani Radnički savjet bio konstituiran te je mogao započeti s pripremanjem i održavanjem sjednica.

Radničko samoupravljanje
i sve njegove reforme u Jugoslaviji trebale su biti ostvarene na Marxovoj i Engelsovoj ideji o predaji tvornica radnicima na upravljanje i njihovu odlučivanju u upravljanju poduzećem

JUTRO S NAJAKTUALNIJIM TEMAMA I GOSTIMA

NOVI DAN

Radnim danima **od 8:00 do 10:00**

N1
EXCLUSIVE NEWS
CHANNEL AFFILIATE

n1info.com

total TV

MAX TV

vip

B.net

H1 telekom

OptiTV

UMU